

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ ІМЕНІ ПАВЛА ЧУБИНСЬКОГО»
КАФЕДРА «МИСТЕЦТВО СПІВУ»

НАКОНЕЧНА ДІАНА ІВАНІВНА

«ІННОВАЦІЙНІ ТА ТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ВОКАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ»

025 «Музичне мистецтво»

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Науковий керівник:
Бойко Ірина Миколаївна
Голова ПЦК «Мистецтво співу»
Старший викладач

Київ -2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ІННОВАЦІЯ І ТРАДИЦІЯ ЯК ДВІ СКЛАДОВІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ.....	6
1. 1. Інновації в педагогіці як прогресивна тенденція і ознака сучасності.....	6
1. 2. Традиція як прояв у сучасності багаторічних цінностей минулих поколінь.....	13
Висновки до Розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ МЕТОДИ В УКРАЇНСЬКІЙ ВОКАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ.....	22
2. 1. Традиційні методи в українській вокальній педагогіці.....	22
2. 2. Інноваційні методи в українській вокальній педагогіці.....	33
Висновки до Розділу 2.....	38
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Сучасна національна українська вокальна школа академічного співу є узагальненим результатом розвитку, якій відбувався на основі національних традицій співу у культурному взаємозв'язку з провідними європейськими вокальними школами. З появою на початку ХХ століття вищих навчальних закладів підготовки музикантів, у тому числі і співаків, формується національна викладацька вокальна школа. Серед її відомих представників – викладачі О. Муравйова, О. Мишуга, М. Микиша, Д. Євтушенко, П. Голубєв, В. Висотський, М.Донець-Тессейр, О. Благовидова, чий досвід та методи викладання склали основу для майбутнього розвитку вітчизняної вокальної виконавської та педагогічної школи.

На початку ХХІ століття в Україні значно зросла кількість навчальних закладів, де відбувається професійна підготовка співаків. Інтерес до професії зростає. Але якість навчання вимагає покращення, тому що значна кількість випускників навчальних закладів не можуть знайти себе в обраній професії, бо їх рівень не є конкурентоспроможним. Постає питання - як покращити процес навчання співу. Викладачі співу шукають і опрацьовують нові підходи до навчання, розробляють інноваційні методики, які на їх думку, спроможні підняти рівень підготовки співаків.

Звернення до даної теми дослідження обумовлено безперервним розвитком педагогічної науки, оновленням її завдань і змістовності. Сучасному викладачу співу необхідно бути обізнаним з методології викладання співу, яка поповнюється впровадженням нових методів і прийомів.

Актуальність дослідження полягає у вивченні традиційних та інноваційних методів, які ще не отримали широкого впровадження, але можуть бути ефективними і тому перспективними у застосуванні викладачами під час роботи з голосом і над вокальними творами.

Об'єктом дослідження даної дипломної роботи є українська вокальна педагогіка.

Предмет дослідження - сучасні інноваційні та традиційні методи вокальної педагогіки.

Мета дослідження: проаналізувати та з'ясувати, на які традиційні і інноваційні методи викладання спирається сучасна українська вокальна педагогіка.

Для досягнення поставленої мети визначимо наступні **завдання:**

1. висвітлити значення поняття «інновація», його впровадження у педагогічні науки;
2. проаналізувати наукову та науково-методичну літературу, інформаційні джерела мережі Інтернет з проблематики дослідження;
3. дослідити традиційні методи, на які спирається сучасна українська вокальна педагогіка;
4. дослідити інноваційні методи та їх доведену практичну ефективність у вокальній педагогіці;
5. проаналізувати взаємозв'язок між інноваційними методами та авторськими методиками у вокальній педагогіці;
6. проаналізувати поєднання традиційних та інноваційних методів у сучасній вокальній педагогіці.

Для досягнення мети і вирішення поставлених завдань в процесі дослідження було використано методи дослідження: теоретичний аналіз методичної літератури, інформаційних джерел мережі Інтернет, синтез, історичний, порівняння, узагальнення, індукція і дедукція.

Теоретичне значення дослідження полягає в поданні зведеної інформації про методи у сучасній вокальній педагогіці.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування отриманих результатів під час навчання співу на всіх рівнях – як в

спеціалізованих професійних музичних навчальних закладах. так і в навчанні співу аматорів.

РОЗДІЛ 1. ІННОВАЦІЯ І ТРАДИЦІЯ ЯК ДВІ СКЛАДОВІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

1. 1. Інновації в педагогіці як прогресивна тенденція і ознака сучасності

Динамічність соціально-економічних процесів ц постіндустріальному світі значно активізували проблему інноваційного потенціалу нації, як однієї з гарантій її стабільних позицій у світовому співтоваристві та успішного реагування на різноманітні цивілізаційні виклики. Інноваційність визнається однією із домінуючих тенденцій розвитку людства.

Інновація (від англ. Innovation - нововведення) - ідея, новітній продукт в галузі техніки, технології, організації праці, управління, а також у інших сферах наукової та соціальної діяльності. Заснована на використанні досягнень науки і передового досвіду, є кінцевим результатом інноваційної діяльності.

Інновація є введенням у споживання якого-небудь нового або значно поліпшеного продукту (товару або послуги) або процесу, або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків.

Термін «інновація» вперше зафіксовано в праці Й. Шумпетера «Втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу», яка з'явилася у 30-ті роки ХХ ст. При цьому під інновацією Й. Шумпетер мав на увазі саме якісну зміну з метою впровадження і використання нового вигляду споживаних товарів, нових виробничих, транспортних засобів, ринків і форм організації у промисловості, тобто термін

«інновація» спочатку був пов'язаний з виробництвом, транспортом і промисловістю. Подальше вживання терміну «інновація» поступово поширюється і на інші сфери діяльності людини, в тому числі на педагогіку і пов'язані з нею науки.

У сучасній педагогіці терміни «інновація», «інноваційний» означають певні нововведення, що стосується багатьох аспектів освітньо - виховного процесу. Кінцевим результатом (прямим продуктом) творчого педагогічного пошуку можуть бути нові освітні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи навчання і виховання, нестандартні підходи в управлінні освітнім процесом і всім, що з ним пов'язано. При цьому інноваційне у педагогіці – то не лише авторські ідеї, підходи, технологічні методи, які, наприклад, досі взагалі, або широко не використовувались, а й комплекс елементів, або окремі елементи педагогічного процесу з прогресивними засадами, що дають змогу ефективно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості.

Інновації в педагогічних науках тісно пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, знаннями і формою соціального буття. Нині створюється педагогіка, пріоритетною характерною ознакою якої є інноваційність – здатність до сприйняття нового і втілення оновлення, відкритість новому.

Серед сучасних відомих педагогів, які впроваджують інновації у вітчизняну педагогіку, можна назвати Олену Середу - засновницю проєкту EdCamp Ukraine, який сприяє обміну досвідом та інноваціями серед педагогів.

Олександр Яременко - педагог, автор та викладач Школи 21, яка пропагує інноваційні підходи до навчання, зокрема, особистісно-орієнтоване та проектне навчання.

Олена Рибачук - педагог, засновниця та керівник школи «Працюючі знання», яка застосовує інтегрований підхід до навчання, залучаючи реальні професії та експертів у процес навчання.

Віктор Горбунов - педагог, засновник Міжнародного ліцею «Перспектива», де акцентується на розвитку креативності, критичного мислення та практичних навичок учнів.

Оксана Гаврилюк - педагог, автор та викладач, відома своїм підходом до мовного навчання, використовуючи метод «Нескінченної історії».

У сучасній педагогіці інноваційна діяльність розглядається як цілеспрямована педагогічна діяльність, заснована на осмисленні власного педагогічного досвіду за допомогою порівняння і вивчення навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, впровадження нової педагогічної практики. Це творчий процес планування і реалізації педагогічних нововведень, спрямованих перш за все на підвищення якості освіти, а також на скорочення часу для вирішення конкретних педагогічних завдань. Нові досягнення у сучасній педагогіці поступово сформували таку її складову, як «педагогічна інноватика» – вчення про створення, оцінювання, освоєння і використання педагогічних новацій.

Паралельно з використанням освітніх новацій в Україні, виникла необхідність їх аналізу для доведення ефективності і подальшого впровадження, або спростування ефективності і не впровадження в сучасну освіту. Алгоритм аналізу ефективності запропонованих інновацій впроваджувався різними дослідниками, педагогами та учасниками освітнього процесу. Одним із провідних українських науковців у цій галузі є Микола Володимирович Миськів, який присвятив багато років вивченню та розвитку методів аналізу ефективності навчання. Він розглядає аналіз ефективності методів навчання і процесу навчання як соціально-педагогічний феномен, що відображає творчий потенціал кожного педагога. Сучасні інновації в освіті багато в чому залежать від інноваційного потенціалу викладача, тому що апробація і впровадження нового здійснюється саме викладачем, він дає ініціативу. Інноваційний потенціал у викладачів різний. Під готовністю викладача до інноваційної діяльності прийнято розуміти сформованість

необхідних для цієї діяльності особистісних і спеціальних якостей (знання нових технологій, оволодіння новими методами навчання, вміння розробляти проекти, вміння аналізувати і виявляти причини недоліків).

Інноваційна діяльність викладачів має свою специфіку. Вона припускає наявність певного ступеня свободи дій у відповідних суб'єктів. В силу специфіки нової авторської, пошукової роботи, вона здійснюється дуже часто ніби «на дотик», за межами існуючого досвіду і лише частково може регулюватися та контролюватися діючими інститутами. Тому суспільство змушене довіряти досліднику, новатору, вважаючи, що в процесі вільного пошуку істини, нових рішень і способів реалізації поставлених перед суспільством завдань він не зробить дій, здатних в подальшому завдати шкоди інтересам товариства. Отже, свобода творчості повинна сполучатися з високою особистісною відповідальністю викладача - автора інноваційного пошуку. Необхідною умовою успішної реалізації інноваційної діяльності викладача є вміння приймати інноваційне рішення, йти на певний ризик, успішно вирішувати конфліктні ситуації, що виникають при реалізації нововведення, знімати існуючі бар'єри. Тому що стереотипи мислення іноді створюють бар'єри для сприйняття нового.

Над вирішенням поставленої проблематики доведення або спростування ефективності інновацій в освіті працюють дослідники та викладачі вищих навчальних закладів України, таких, як Київський національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, НМАУ ім. П. І. Чайковського, та інші вищі навчальні заклади. Крім вищих навчальних закладів, в Україні існують також і наукові установи, діяльність яких пов'язана з освітою: Інститут педагогіки НАПН України (Національна академія педагогічних наук України), Інститут психології НАПН України та інші, які займаються дослідженнями у галузі педагогіки і сприяють впровадженню аналізування ефективності інновацій у педагогічну практику.

Важливо зазначити, що аналіз ефективності в педагогіці є постійним процесом, в якому беруть участь багато людей з академічного та практичного середовища. Дослідження та впровадження аналізу ефективності проводяться на різних рівнях освіти - від початкової школи - до вищої освіти, з метою покращення якості навчання

Розроблено кілька методик для перевірки ефективності інноваційних методів (цілеспрямоване спостереження, бесіда, тестування, вибір способів реєстрації того, що спостерігається (як вести записи; обробка й інтерпретація отриманої інформації (який результат); опитування; експеримент; бесіда; анкетування; тести та ін..

Наприклад, розглянемо рекомендації по проведенню педагогічного експерименту.

- * Назва теми експерименту.
- * Виконавець (керівник) експерименту (прізвище, ім'я, по батькові, посада, звання, адреса, телефон).
- * Назва державної установи (закладу) освіти, що дала дозвіл на експеримент і розподілила відповідальність за його результати.
- * Коротке обґрунтування актуальності теми (з яких потреб і суперечностей практики випливає необхідність організації саме цього експерименту).
- * Об'єкт дослідження.
- * Предмет дослідження.
- * Мета експерименту.
- * Завдання експерименту.
- * Гіпотеза (розгорнуте припущення, в якому максимально докладно викладена модель, майбутня методика, система заходів - тобто те нововведення, за рахунок якого очікується одержання високої ефективності навчально-виховного процесу).

- * Методи і конкретні методики дослідження (види анкет, тести, тексти контрольних робіт, експериментальні дидактичні матеріали).

- * Терміни експерименту (час початку, час передбачуваного завершення).

- * Етапи (терміни і зміст роботи) експерименту.

- * Склад учасників експерименту.

- * Розподіл функціональних обов'язків усіх осіб, що беруть участь в експериментальній роботі.

- * База (весь заклад освіти, паралель, окрема група досліджуваних) експерименту (обумовити експериментальні й контрольні об'єкти).

- * Формулювання критеріїв оцінки очікуваних результатів.

- * Прогноз:

- а) позитивних результатів;

- б) втрат, можливих негативних результатів;

- в) продумування компенсацій.

- * Науковий консультант експерименту.

- * Пропозиції щодо кандидатур рецензентів програми експерименту (із зазначенням посади і місця роботи).

- * Форма подання результатів експерименту (письмовий звіт, текст доповіді, методичні рекомендації, стаття в журналі, дисертація та ін.).

В музичній педагогіці ми також споглядаємо процес дослідження, аналізу, обговорення і рекомендацій до впровадження нових авторських методів і методик. Сучасний учитель музичного мистецтва має виконувати кілька функцій - бути одночасно і викладачем, і вихователем, і організатором педагогічного процесу, а також консультантом для батьків. У процесі музичного навчання учитель має сформувати у учня віру в самого себе, як музиканта, прагнення бути неповторною яскравою особистістю в музичному мистецтві, яка в змозі відшукати оригінальне, самобутнє у розв'язанні музично-творчих завдань; яка зможе вільно реалізовувати свої творчі можливості задля себе і спільноти.

Для впровадження інновацій в освіту існує викладання інновацій. Викладання інновацій – це вивчення створення, оцінки, розвитку та використання педагогічних інновацій. Більшість дослідників сходяться на думці, що структура інноваційного навчання найкраще відповідає характеру сучасних суспільних процесів. Навчання інноваціям як розділ педагогіки є відносно молодого дисципліною. Так дослідження інновацій у зарубіжній педагогіці почалися ще в 60-х роках. У більшості випадків вони зосереджені на перевірці теорій, аналізі різних аспектів інноваційного процесу в системах освіти та навчання, формулюванні пропозицій щодо практичного розвитку, впровадженні інновацій та забезпеченні найкращого режиму для роботи інноваційних проектів і програм.

Специфічними властивостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі динаміки змін соціальних факторів, налаштованість на конструктивні дії в оновлюваних ситуаціях.

Навчання полягає у виробленні вміння оволодівати та оперувати найрізноманітнішою інформацією. Навчання працювати має на меті формування здатності ефективно оволодівати професійними навичками, вміння знаходити вихід у найнепередбачуваніших виробничих ситуаціях, співпрацювати в колективі і співвідносити себе з конкретними фаховими ролями та ефективно їх виконувати.

Інновація в педагогічній діяльності полягає в постійному пошуку та впровадженні нових найефективніших навчально-виховних технологій, результатом чого має стати формування високоадаптивної до умов, що змінюються, активної, діяльної, творчої особистості, яка вміє аналізувати та долати будь-який виклик.

1. 2. Традиція як прояв у сучасності багаторічних цінностей минулих поколінь

Процес розвитку неможливий без взаємодії нового і вже існуючого. Спираючись на створене протягом століть, нові покоління засвоюють досягнутий рівень розвитку попередніх поколінь, та на його основі здійснюють перетворення. Така взаємодія між старим і новим забезпечує спадковість і сприяє подальшому просуванню вперед.

Традиція - це передача певних звичаїв, вірувань, знань, навичок, цінностей та практик з одного покоління в інше. Вона є частиною культури і визначається довготривалим утворенням і накопиченням знань і досвіду.

Традиція може бути пов'язана з різними сферами життя. Вона включає в себе спадковість знань та практик, що передаються від покоління до покоління через усну передачу, обряди, символіку, ритуали, народні пісні, легенди тощо.

Традиції можуть виконувати різні функції, такі як підтримка ідентичності та спільності, передача цінностей та моральних принципів, забезпечення стабільності і порядку, надання почуття приналежності та безпеки, збереження культурної спадщини тощо.

Однак, варто зазначити, що традиції не є статичними. Вони можуть еволюціонувати, адаптуватися до змінних умов та впливів інших культур. Хоча традиції мають коріння у минулому, вони можуть зберігатися, розвиватися та перетворюватися залежно від потреб та змін у суспільстві.

Традиція - це передавання певних цінностей, звичаїв, норм та знань з покоління в покоління. Вона охоплює сукупність поведінкових, культурних та соціальних практик, які розробляються, підтримуються і передаються в межах певної спільноти протягом тривалого часу.

Традиції можуть мати різні форми в різних аспектах життя, включаючи релігію, культуру, мистецтво, мову, сімейні звичаї, обряди, свята та багато

іншого. Вони виступають як засоби збереження та передачі історії, ідентичності та цінностей спільноти.

Традиції можуть бути формальними, які встановлені і регулюються інституціями або групами, або неформальними, які розвиваються самоорганізовано у межах спільноти. Вони можуть відрізнятися в різних культурах, релігіях та групах людей.

Традиції можуть мати значний вплив на ідентичність і самосвідомість людей, вони виконують роль засобу спілкування, створюючи спільну основу для взаєморозуміння та взаємодії між людьми.

Слово «традиція» часто асоціюється з минулим, цінним, важливим та стабільним. Сучасне розуміння поняття «традиції» складалось поступово. Протягом історичного розвитку змінювалось філософське трактування поняття «традиція» й ставлення до неї.

До часів Просвітництва розуміння традиції сприймалось як дар, що заслуговує особливої поваги. Зі становленням світського світогляду збільшився авторитет «індивідуального критичного розуму» [13, 396], що побудило критичне ставлення до традиції, а також до церкви, що вважалась її опорним соціальним інститутом.

На початку XIX століття увага філософів спрямовується на визначення ролі традиції в історичному розвитку.

У XX столітті філософська думка спрямовується на дослідження соціальної значимості традиції. .

Значний внесок у дослідженні питання традиції зробили філософи С. Айзенштадт, М. Вебер, Л. Коган І. Кон, М. Мангейм, Х. Ортега-і-Гассет, А. Тойнбі, Б. Єрасов, Ю. Лотман.

У сучасному філософському словнику подано таке тлумачення поняття: «Традиція (Tradition – від лат. – передавання, переповідання) — набір уявлень, звичаїв і навичок практичної діяльності, що передаються з покоління у покоління і виступають регулятором суспільних відносин. Традиція –

універсальна форма фіксації, закріплення та вибіркового збереження тих чи інших елементів соціокультурного досвіду, а також універсальний механізм його передавання, який забезпечує стійку історико-генетичну спадковість у соціокультурних процесах» [13, 396].

В культурі традицією вважається культурна спадщина, що передається від покоління до покоління і відтворюється в суспільстві, соціальних групах протягом історичного періоду. Це способи наслідування духовного досвіду, цінності, форми, норми, стилі, зразки поведінки.

Культурні традиції - це звичаї, фольклор, традиційні мистецтва, музика, танці, костюми та страви, пов'язані з певною культурою або народом. Вони відображають специфічну спадщину та ідентичність певної групи людей.

Художня традиція є спадщиною, яка вміщує духовні цінності й процеси, що передаються від покоління до покоління. Це також відносно незмінні, непорушні художні форми, що утворюють художні традиції. Зберігаються художні традиції в різних сферах художньо-творчої діяльності.

Під традицією в мистецтві розуміють історичну спадковість ідейно-естетичних досягнень мистецтва минулих епох.

Мистецтво кожного наступного періоду спирається на досягнення попереднього художнього розвитку. З розвитком нового в мистецтві збагачуються і традиції, на які воно спирається. Існування системи художніх традицій відображає цілісність та стабільність художньої культури суспільства в цілому.

В процесі розвитку, зі створенням нового, відбувається відхилення від традиційного досвіду, що пов'язано з поняттям новаторства. Поняття традиції та новаторства відображають дві сторони єдиного процесу розвитку. Традиції та новаторство виступають в діалектичній єдності.

Саме традиції надають митцю основу, щоб було від чого відштовхнутись, та на чому будувати нове. Традиції часто закріплюються за допомогою канона. Те, що сьогодні вважається новим, завтра, якщо це дійсно цінне, стає традицією

та канонізується. Зв'язок традицій та інновацій забезпечує спадковість культурно-історичного досвіду, збереження і розвиток художньої культури в цілому. Серед дослідників питання виконавських традицій в українському мистецтвознавстві можна назвати І. Драч і О. Стахевіча.

Академічний спів є особливою манерою звукоутворення, формування звуку та звуковедення, що використовується при виконанні класичної – оперної та камерної музики. В процесі тривалого історичного розвитку сформувався сучасний еталон звучання класичного голосу.

З появою оперного жанру виникає необхідність у професійно підготованих співаках.

Мистецтво академічного співу поєднує в собі кілька складових: питання, що пов'язані з постановкою голосу, роботу над художнім виконанням твору, створення сценічного образу виконавцями.

Традиції стосовно розуміння природи людського голосу складались поступово.

В пошуках найзручніших способів співу, що надавали можливість співаку долати технічні труднощі, та показувати найкращі якості свого голосу, здобувались знання, які ставали основою для подальшого розвитку.

Змінювались поняття про регістрову будову голосу, положення гортані при співі, підходи в класифікації жіночих та чоловічих голосів. Формувались вимоги до якості звуку як естетичному елементу.

Значною інновацією в підході до співу було запропоноване у середині XIX століття Ж. Дюпре використання грудного тембру на верхній ділянці діапазону чоловічих голосів. Зараз це стало традицією.

Довгий час залишалось дискусійним та невизначеним питання про тип дихання при співі. К середині XIX століття більшість вокальних шкіл визнали співочим діафрагмальний тип дихання і це стало традицією.

Також поступово розвивалась вокальна теорія і методологія. Кожна теоретична, або методична література спирається на інформацію з праць

вокальних педагогів минулого. Особливість розвитку вокальної теорії і методології полягає в тому, що вона осмислювала і пропонувала те, що було знайдено і доведено шляхом практичного досвіду, а не йшла попереду.

Особливо слід зупинитись на способі наслідування співочого досвіду. Мистецтву співу неможливо навчитися по підручникам. Секрет майстерності передавався від вчителя до учня. Такий традиційний спосіб навчання зберігся до сьогоднішнього дня. Поступово педагогічний досвід складався в сукупність принципів, прийомів навчання та виховання співаків. Ці знання створювали систему для підготовки нових поколінь вокалістів. Так виникали вокальні школи, які в розумінні розвитку культури забезпечували спадковість у переданні досвіду та вокально-виконавських традицій.

Сучасне розуміння поняття «вокальна школа» надає Б. Гнидь: «Вокально-педагогічна школа – це конкретна цілеспрямована, організована система підготовки нових поколінь співаків та педагогів для конкретної діяльності, що історично змінюється» [3, 3].

У зв'язку за зміною в суспільному житті змінюються пануючі естетичні погляди, що в свою чергу впливає на творчість композиторів. З'являються нові стилі музики і виконавські технічні прийоми. Поступово виконавські знахідки стають традиціями та шляхом навчання передаються наступним поколінням. Зміни виконавських та педагогічних традицій іноді відбуваються в боротьбі старого з новим та приходять до висновку, що: «...вокальна школа завжди декілька відстає від життя, оскільки педагоги передають учням свій досвід, який звичайно є досвідом вчорашнього дня. Засвоєння кращих традицій минулого – основа руху вперед» [3, 37].

Визначення поняття «школи» в вокальному мистецтві застосовується не тільки як педагогічне, а як і виконавське, художньо-стилістичне поняття. Виконавська школа практично закріплює традиції та передає їх школі педагогічній, здійснюючи це через вокальних педагогів, які, як правило, в минулому були виконавцями. Таким чином, в професійній вокальній школі

молодим співакам передається досвід попереднього покоління. Вимушена відмова від старого не завжди відбувається легко. Д. Євтушенко наводить приклад найбільш поширених проблем, що виникають при сприйнятті нового: «Звичність пристосувань до вокально-технічного арсеналу, зв'язаного з автоматизмом голосоутворення – перша причина, яка утруднює для виконавців та педагогів перехід до нового. Другою, не менш важливою причиною є естетична прив'язаність вокалістів до певних усталених норм мистецтва» [6, 33].

Поштовхом для формування академічного співу стала поява нового музичного жанру – опери.

У 1784 році в Парижі відкривається «Консерваторія музики та декламації» – перший навчальний заклад у Франції для підготовки оперних співаків. У 1803 році з'являється «Метод Паризької консерваторії», розроблений Л. Керубіні, Ф. Госсеком, П. Гара, Б. Менгоцці. В праці детально розглядаються всі елементи виховання співака, основні компоненти голосоутворення та виконавства. Відбуваються зміни в розумінні природи голосу – в поділенні голосів на типи з'являються баритон і мецо-сопрано.

Значний внесок у розвиток вокальної теорії був зроблений М. Гарсія в праці «Повний трактат про мистецтво співу». В ньому були узагальнені кращі виконавські традиції і досягнення науки стосовно співу. «Він впливав на пізніші течії вокальної педагогіки, став на певний час свого роду вокально-педагогічною енциклопедією, і тому значення його відбилося на цілому ряді шкіл», – писав про «Трактат» Д. Євтушенко [6, 31].

Традиції в мистецтві академічного співу України мають свої історичні та культурно обумовлені особливості. В той час, коли в країнах Західної Європи вже існували національні школи співу, поштовхом для виникнення яких став бурхливий розвиток оперного жанру, на території сучасної України співоче мистецтво розвивалось своїм шляхом. Основними осередками формування культури співу були народний та церковний спів.

Окрім народного співу, існував і професійний церковний спів. Навчання традиціям церковного співу здійснювалось в спеціальних навчальних закладах – в Глухівській музичній школі (1666 – 1776) та у Першій музичній академії у Кременчузі (1786 – 1792).

В Україні значний вплив на формування національної вокальної школи співу здійснив М. Лисенко. Верхівкою його оперної творчості стала героїко-історична народна драма «Тарас Бульба». Музика опер М. Лисенка спиралась переважно на українську фольклорну основу. Відчуваючи нестачу у національних виконавцях, М. Лисенко багато зробив для становлення і розвитку професійного співу в Україні. В. Антонюк писала: «М. Лисенко, піклуючись про формування національної вокальної школи, прагнув збирати до своєї школи викладачів, які б знали природу саме української мови і у власній творчості були носіями вітчизняних співацьких традицій» [1, 91].

З появою спеціалізованих музичних навчальних закладів на території сучасної України, починає формуватися українська національна вокальна школа і вокальна педагогіка.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

В результаті проведеного аналізу, можна зробити попередні висновки. В сучасній освіті спостерігається зростання уваги до нових методів, авторських методик викладання, виховання, навчання, способів впровадження освітнього процесу. Поява інновацій є результатом соціальних перетворень суспільства, яке ставить перед освітою нові вимоги. Автором інноваційного пошуку виступає сучасний викладач. Свобода педагогічної творчості викладача підпорядковується його високій особистісній відповідальності. Суспільство не завжди готове сприймати нове і повинно бути відкритим для сприйняття прогресивного нового.

В Україні створені умови для аналізу ефективності інновацій в освітньому процесі.

Вивчення та поширення інновацій сформувало нову галузь педагогічної науки – «педагогічну інноватику».

Інноваційне як в суспільстві, так і в багатьох сферах життя, в тому числі і в освіті з часом або зникає, або стає надбанням соціуму. Те, що спочатку було новим, перетворюється на традиційне.

Інновації в освіті тісно пов'язані з традиціями. Саме традиції надають ту основу, підґрунтя, щоб було від чого відштовхнутись, та на чому будувати нове.

Поняття традиції та інновації відображають дві сторони єдиного процесу розвитку. Традиції та інновації виступають в діалектичній єдності.

Отже, традиції та інновації обумовлюють дві складові процесу розвитку суспільства, якій відбивається у всіх сферах життя, в тому числі і в освіті.

В мистецтві взаємозв'язок традицій та інновацій забезпечує спадковість культурно-історичного досвіду, збереження і розвиток художньої культури в цілому.

У вокальній освіті традиції складались протягом тривалого часу – кількох століть. Історія академічного співу наводить приклади, коли інновації значно впливали на подальший розвиток як вокальної освіти так і на зміну вже усталених виконавських традицій (реформа Ж. Дюпре).

Формування традицій національної української вокальної школи відбувалось на основі народного і церковного хорового співу.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ МЕТОДИ В УКРАЇНСЬКІЙ ВОКАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

2. 1. Традиційні методи в українській вокальній педагогіці

Українська вокальна педагогіка почала інтенсивно розвиватись на початку ХХ століття. Цьому сприяла поява на території сучасної України кількох спеціалізованих музично-театральних навчальних закладів. Формується національна вокальна школа, методологія викладання співу, формуються традиції. Традиція вокальної педагогіки відноситься до сукупності знань, практик та методів, які передаються з покоління в покоління у галузі навчання техніки співу та розвитку голосу. Вона ґрунтується на досвіді і досягненнях вокалістів, вокальних педагогів та шкіл, які сформували свої власні підходи та методи у вокальній педагогіці. Традиція вокальної педагогіки передбачає використання певних стандартів та норм, що розроблені з часом і мають за вихідну точку для навчання техніки співу. Вона включає в себе вивчення різних вокальних шкіл та систем, які стали визнаними у музичному світі, таких як італійська школа Бельканто, німецька школа ліричного співу, французька школа та інші.

Традиція вокальної педагогіки передається через учнів і вчителів, які здобувають знання та навички, адаптують та розвивають їх залежно від потреб сучасної музичної сцени. Вона допомагає забезпечити збереження цінних підходів до навчання голосу, розвитку вокальних можливостей та виконавської майстерності. Проте варто враховувати, що традиції вокальної педагогіки можуть еволюціонувати, залежно від змін у музичних тенденціях, наукових досліджень та індивідуальних потреб виконавців.

Значний внесок в розробку питання традицій вітчизняної вокальної школи та вокальної педагогіки зробили М. Жишковіч («Історія українського

вокального мистецтва» – Львівська вокальна школа другої половини ХІХ – першої половини ХХ сторіччя»), Л. Цуркан («Харківська вокальна школа. Аспекти формування і розвитку досягнень вокального виконавства і педагогіки»), В. Антонюк («Традиції української вокальної школи. Микола Кондратюк»), В. Ф. Іванов («Співацька освіта в Україні Х – ХVІІІ ст..»), Д.Євтушенко, М. Михайлов-Сидоров («Питання вокальної педагогіки»), М. Е. Донець – Тессейр («Досвід виховання сопрано»), М. Микиша («Практичні основи вокального мистецтва»).

Сучасна вокальна педагогіка спирається на визнані традиційні методи навчання, які описані також у зазначених вище працях.

Традиційні методи вокальної педагогіки базуються на класичних принципах розуміння природи голосу, прийомів вокальної техніки і музикальності. У вокальній педагогіці традиційні методи використовуються для навчання техніки співу, розвитку голосу та опанування виконавською майстерністю.

Їх можна систематизувати за вирішенням педагогічних завдань.

1. Відпрацювання голосової техніки: традиційні методи вокальної педагогіки надають велику увагу розробці голосової техніки. Вони вчать вокалістів контролювати дихання, підтримувати правильну поставу тіла, розширювати діапазон голосу та працювати над іншими технічними аспектами.

2. Формування виразності: традиційні методи навчання вокалу наголошують на виразності і музикальності. Вони спрямовані на розвиток вокалістів як виконавців, здатних передати емоції та інтерпретувати музику. Це включає роботу надфразуванням, динамікою, артикуляцією та іншими аспектами музичного виконання.

3. Робота над репертуаром: традиційні методи вокальної педагогіки зазвичай засновані на вивченні класичного репертуару, такого як оперні арії, арії з ораторій, хори тощо. Вони надають учням можливість досліджувати

різноманітні музичні стилі, розвивати технічні навички та вдосконалювати музичну смаковитість.

4. Індивідуальний (особистісно – орієнтований) підхід: традиційні методи вокальної педагогіки підтримують індивідуальний підхід до кожного вокаліста. Вони враховують унікальні особливості голосу, фізіологічні можливості та потреби учня.

Вокальну методологію складають як загальні дидактичні методи, так і спеціальні методи вокальної педагогіки. Загальні дидактичні методи – ті, що використовуються при вивченні будь-якої дисципліни: емпіричний, пояснювально-ілюстративний, бесіда, репродуктивний, дослідницький, евристичний, творчий, практичний.

1. Емпіричний - це підхід до отримання знань та висновків, який базується на спостереженнях, експериментах і конкретних фактах. Цей метод використовує збір та аналіз даних з метою перевірки гіпотез, встановлення закономірностей і отримання об'єктивної інформації про явища та процеси.

2. Пояснювально-ілюстраційний метод. Використовується при ознайомленні учнів з новим теоретичним матеріалом, формуванні у них первинних умінь роботи.

Основні принципи пояснювально-ілюстративного методу включають:

- ясність пояснень - вчитель максимально простим і зрозумілим способом пояснює новий матеріал, використовуючи доступну лексику та структуру речення. Він розкриває ключові поняття та ідеї, надає конкретні приклади та ілюстрації, щоб допомогти студентам зрозуміти складний матеріал.

- використання ілюстрацій - вчитель використовує візуальні засоби, такі як діаграми, схеми, графіки, малюнки, фотографії, відео або анімацію, щоб візуалізувати концепції або процеси. Це допомагає студентам бачити і розуміти матеріал, робить його більш конкретним і зрозумілим.

- використання прикладів і демонстрацій – вчитель надає конкретні приклади або проводить демонстрації, які ілюструють застосування або

використання понять чи процесів. Це допомагає студентам бачити, як теоретичні концепції застосовуються на практиці і як вони можуть бути корисними у реальному житті.

- активна участь студентів - під час застосування пояснювально-ілюстративного методу студентам надається можливість задавати питання, обговорювати матеріал, розглядати ілюстрації та приклади. Вони можуть брати участь у дискусіях, вирішувати завдання, аналізувати інформацію та самостійно застосовувати набуті знання.

3. Бесіда – діалогічний метод навчання, при якому вчитель за допомогою вдало поставлених питань спонукає учнів або відтворювати раніше набуті знання. Бесіда - це педагогічний метод, що передбачає взаємодію між вчителем і учнями шляхом використання адекватних запитань. Цей метод спонукає учнів до відтворення попередньо отриманих знань або до самостійного формулювання висновків і узагальнень на основі вивченого фактичного матеріалу. Бесіда сприяє розвитку активності та самостійності учнів, а також формуванню їх переконань.

Бесіди можуть варіюватися залежно від дидактичної мети наступним чином:

Вступні – бесіди з учнями можуть проводитися як підготовка до лабораторних занять і екскурсій.

Повідомлювальні - Базуючись на спостереженнях, які організовує вчитель під час уроку за допомогою різноманітних наочних посібників, записів на дошці, таблиць, малюнків, а також використовуючи матеріал з текстів літературних творів та документів.

Бесіди-повторення - використовуються з метою укріплення навчального матеріалу.

Контрольні - бесіда використовується з метою перевірки рівня засвоєння знань.

В залежності від форми проведення, бесіди можуть мати різні види.

За формою проведення, бесіди можуть бути фронтальними (загальні питання, які адресовані всьому класу), індивідуальними (питання, спрямовані на конкретного учня) і груповими (питання, звернені до групи учнів).

Функції бесіди:

- 1) мотиваційна;
- 2) освітня (забезпечення засвоєння учнями навчального матеріалу);
- 3) розвиваюча (у процесі бесіди спостерігається розвиток уваги, пам'яті та уваги);
- 4) виховна.

4. Репродуктивний метод. Використовується для організації навчальної діяльності, де учні діють відповідно до певних інструкцій, відтворюючи раніше засвоєні знання та виконуючи практичні дії у встановленій послідовності. Цей метод може також називатися інструктивно-репродуктивним, оскільки він ґрунтується на конкретному алгоритмі або навчальній інструкції. Однією з ключових переваг даної технології є її економність. Це означає, що репродуктивний метод навчання дозволяє вчителю передати значний обсяг знань і навичок у короткий проміжок часу із мінімальними зусиллями. Учні швидко сприймають нову інформацію та одночасно відпрацьовують її на практиці. Цей метод забезпечує міцне засвоєння знань. Репродуктивний метод особливо ефективний у випадках, коли навчальний матеріал має велику інформативність. При цьому в учнів пригнічується самостійне та творче мислення, а розширюються можливості запам'ятовування і використання готових теоретичних знань.

Репродуктивний метод проявляє свою ефективність у інформаційно-рецептивній діяльності учнів, що є фактом. Однак, його використання не може бути єдиним інструментом в арсеналі педагога. Досвід показує, що монологічна практика вже вичерпала себе і потребує комплексного підходу. Окрім швидкого засвоєння теоретичного матеріалу та виконання дій за інструкцією, також необхідний розвиток особистісних якостей, творчого мислення та самостійності

у набутті нових знань. Тому, поряд із репродуктивним методом, часто застосовують творчі, ілюстративні, дослідницькі та продуктивні методи для пошуку інформації та вирішення нових завдань. Наприклад, уроки у формі вікторини, дискусії з приводу відкриття або закону, підготовка доповідей - ці альтернативи можуть бути використані. Вибір методу залежить від багатьох факторів, таких як цілі уроку, його етапи, місцеві умови, зміст теоретичного матеріалу та особистість педагога. В будь-якому випадку, різноманітність методів навчання оживлює навчальний процес і сприяє всебічному розвитку особистості учня.

5. Дослідницький метод полягає в організації пошуково-пізнавальної діяльності учнів для виконання поставлених викладачем завдань. Сутність методу полягає в «організації творчого пошуку та застосування набутих знань. При цьому в процесі діяльності відбувається оволодіння науками, а також формується інтерес і прагнення в самоосвіті та творчої діяльності» [19]. Цей метод передбачає «спостереження з подальшою постановкою питань», «прийняття можливих рішень», «дослідження наявних висновків і вибір з усіх лише одного як найбільш імовірного», «додаткову перевірку висунутої гіпотези і її остаточне затвердження» [19].

6. Евристичний метод - це підхід до розв'язання проблем або прийняття рішень, що ґрунтується на використанні евристик, тобто спрощених правил, емпіричних правил або експертного досвіду для пошуку шляхів розв'язання задачі.

7. Творчий метод - це підхід, процес або система, яка використовується для стимулювання і розвитку творчості і творчих здібностей. Це набір прийомів, стратегій і підходів, що допомагають генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення та творити щось унікальне.

Творчий метод може включати такі елементи:

1. Збір інформації: це включає дослідження, освоєння нових знань і ідей, вивчення існуючих робіт та експерименти.

2. Асоціативне мислення: це процес зв'язування ідей, концепцій і образів, що здається спочатку непов'язаними, для створення нових комбінацій ідей.

3. Генерація ідей: застосування технік, таких як мозковий штурм, прототипування, аналогії та інші, для створення різноманітних ідей і варіантів розв'язків.

4. Експерименти та тестування: випробування ідей на практиці, проведення експериментів і здійснення пробних робіт для оцінки їх ефективності та можливостей.

5. Рефлексія і зворотний зв'язок: аналіз результатів, оцінка сильних і слабких сторін ідей, навчання на помилках і внесення необхідних змін.

Важливо зазначити, що творчий метод є індивідуальним і може варіюватися від особистості до особистості. Кожна людина може розвивати власний творчий метод, використовуючи різні техніки та підходи, які найбільше відповідають її стилю та потребам.

8. Практичний метод. Також відомий як метод дії або метод діяльності, є підходом до навчання, який акцентується на практичному застосуванні знань та навичок у реальних ситуаціях. Основна ідея практичного методу полягає в тому, щоб студенти активно займалися реальними завданнями, проектами або ситуаціями, які вимагають використання здобутих знань у практичних ситуаціях. Вони навчаються шляхом дій, експериментів, розв'язання проблем і здійснення реальних проектів.

Спеціальні методи у вокальній педагогіці - це підходи, техніки та методики, які використовуються тільки при навчанні співу і передбачені саме для навчання і розвитку вокальних навичок у співаків і опрацювання співу вокальних творів.. Вони спрямовані на поліпшення голосових технік, розширення вокального діапазону, покращення виразності, контролю тембру та інших аспектів професійного академічного співу.

Розглянемо основні спеціальні методи у вокальній педагогіці.

1. Сольфеджіо є системою вокального сольфеджіо (сольмізації), де вокалісти вчаться співати за нотними символами, розуміти музичні інтервали, ритміку та музичну структуру. Цей метод допомагає розвивати. Метод передбачає спів мелодій з назвою нот. Він допомагає розвивати звуковисотний та внутрішній слух, слухову пам'ять, музичне чуття, вміння імпровізувати. ритмічну точність та музичне розуміння у співаків. Може використовуватися при вивченні мелодії вокальних творів та при роботі над покращенням інтонування. Ефективний при роботі як з солістами так і з ансамблем (хором). При співі вправ по сольфеджіо вокаліст може підігравати мелодію вправи на фортепіано, або дати собі тональну настройку і поспівати вправу без інструментального супроводу. Також при співі вправ двоголосного сольфеджіо, вокаліст може грати один голос на фортепіано, при цьому співати другий голос.

2. Метод активізації сенсорно-слухових зв'язків.

Активізація сенсорно-слухових зв'язків означає стимулювання та покращення сприйняття, розуміння та обробки аудіальної інформації. Цей процес включає в себе використання звукових матеріалів, таких як мовлення, музика (вокальна та інструментальна), звукові ефекти та інші аудіальні засоби, щоб залучити учнів до активного слухання та розуміння музики.

Активізація сенсорно-слухових зв'язків може включати в себе такі дії, як прослуховування аудіозаписів, розповіді, лекцій, виконання завдань, пов'язаних з аудіальним сприйняттям, діалогів, ігор, які вимагають уваги до звуків та їх інтерпретації. Це сприяє розвитку навичок активного слухання, аналізу, розуміння співу, музики, зосередженості та зв'язку між аудіальною інформацією та її значенням.

Активізація сенсорно-слухових зв'язків в навчальному процесі може забезпечити більш ефективне сприйняття та запам'ятовування інформації, розвиток комунікативних навичок та розширення когнітивних можливостей учнів.

3. Концентричний метод. Спрямований на поліпшення та розширення діапазону голосу. Полягає в визначенні алгоритму роботи над голосом під час розспівки. Розпочинати розспівування голосу рекомендується з примарних тонів (примарної зони), які знаходяться в середині діапазону співачого голосу, поступово опановуючи найближчі звуки вгору та вниз. Тоді голос розвивається без напружень і перевантажень. Досягається єдина манера співу на всьому діапазоні, регістрова рівність. У вокальному навчанні, для використання концентричного методу, часто використовувався прямолінійний метод, що має свої коріння у італійській школі.

4. Розспівування – як метод і елемент навчання. Також так називається частина уроку, присвячена співу спеціальних вокально - технічних вправ і роботі над голосом з метою відпрацювання вокальних навичок а також підготовки слуху співака і голосового апарату перед початком роботи над творами.

5. Дихальні вправи - ці вправи спрямовані на розвиток правильного співацького дихання та контролю дихання під час співу. Вони включають в себе різноманітні техніки дихання, такі як відпрацювання фаз співочого дихання, відпрацювання тихого вдиху, вміння розподіляти дихання на довгі музичні фрази, відпрацювання плавного подання повітря під час співу (видиху). Допомагає співаку сконцентрувати увагу на дихальному процесі.

6. Вокальна артикуляція – цей метод для навчання правильному вимовлянню та артикуляції звуків під час співу. Включає в себе вправи для розробки (активізації) м'язів губ, язика та піднебіння для досягнення чистого та зрозумілого звучання. Використовується для вимови слів іноземного походження, відпрацювання звуків, яких немає в українській мові при співі творів іноземних авторів. Також використовується для усунення затисків нижньої щелепи.

7. Фонетичний метод – перенесення відпрацьованих мовних установок на спів. Відпрацьовується вимовляння слів, сполучень слів тексту вокального

твору. Звертається увага на зрозумілість, природність вимови, а також перенесення приголосних на інші склади, чітке вимовляння глухих приголосних. Відпрацьовується вірне вимовляння голосних.

8. Фразування і виразне виконання - ці методи спрямовані на навчання співаків виразно виконувати музику, передавати емоції та правильно фразувати музичні лінії. Вони включають в себе розбір тексту, розуміння музичних фраз та використання динаміки та темпу для підкреслення музичних виразових елементів. Розвиває розуміння логіки музичного розвитку, музикальність, музичне мислення.

9. Метод демонстрації та обговорення аудіо - та відеоматеріалів полягає в прослуховуванні, або перегляді записів вокалістів, записів проведення майстер-класів, концертів, оперних вистав з визначеною метою і подальшим обговоренням з викладачем.

Також використовується для самоконтролю учня (прослуховування, перегляд власного виконання у запису), для виправлення помилок і закріплення вірних навичок.

Метод ввійшов у педагогічну практику з появою технічних засобів для записування й відтворення звуку та відео зображення. Особливо актуальним став у часи пандемії коронавірусу, з вимушеною зміною форми проведення навчального процесу з очної на дистанційну за допомогою технічних засобів зв'язку.

10. Метод запам'ятовування звукового еталону. Запам'ятовування звукового еталону - також відомий як метод аудіотренування, є підходом до навчання, який базується на використанні звукових записів або аудіофайлів для запам'ятовування та відтворення інформації.

11. Внутрішнього інтонування. Метод внутрішнього інтонування, також відомий як метод внутрішнього слуху, є підходом до музичного навчання і виконавства, що передбачає внутрішнє уявлення звуків та музичних інтервалів без використання зовнішніх джерел звуку. Цей метод дозволяє музикантам

розвивати свій внутрішній слух, або здатність «почути» музику у своєму розумі, навіть коли вони не мають доступу до музичних інструментів або звукозапису. Музикант уявляє звуки і музичні інтервали у своїй уяві та намагається точно відтворити їх у своїй свідомості.

2. 2. Інноваційні методи в українській вокальній педагогіці

Сучасна вокальна методологія української вокальної педагогіки також зазнає вплив нововведень які відбуваються як у вітчизняній, так і у зарубіжній вокальній педагогіці. До вже опрацьованих багатьма поколіннями методів додаються нові: «Серед основних напрямків підвищення ефективності професійної підготовки співаків можна визначити такі, що використовують технології, спрямовані на вдосконалення роботи над голосом та оволодінням вокально-технічними навичками, виховання співака як творчої особистості та вирішення завдань інтерпретації вокальних творів і вокального виконавства» [2, 164].

Авторські методи вокальної педагогіки включають підходи, розроблені окремими вокальними педагогами або виконавцями, які мають власний унікальний підхід до навчання вокалу. Ці методи часто ґрунтуються на власних дослідженнях, досвіді та технічних знаннях автора. Ось декілька прикладів сучасних інноваційних авторських методів.

«Метод мануальної орієнтації та пластичної підтримки», розроблений і описаний Л. Даренської. Виник і опрацьовувався автором для усунення недоліків які іноді виникають при використанні традиційних методів у постановці голосу. Метод спрямований на розвиток оптимальної вокалізації, яка гармонізує стабільність м'язів і їх пластичну підтримку. Це допомагає створити необхідний опір (імпеданс) підзв'язковому тиску [2, 164].

Новий підхід до змісту вокальної освіти та нові технології навчання, запропоновані Н. Гребенюк, спрямовані на розвиток особистості співака. За її

переконаннями, існуючий принцип особистісно-орієнтованої традиційної педагогіки не досягав своїх цілей на практиці, що послужило підґрунтям для створення програми комплексного розвитку особистості співака. «В основу програми покладено фактор індивідуальної діагностики студента-вокаліста (актуальний розвиток, найближчий потенційний розвиток та найближчий саморозвиток). Складається діагностична карта-характеристика на кожного студента та вибирається стратегія його розвитку» [2, 165]. Такий підхід випередив за часом сучасний принцип навчання студента у мистецькому ВНЗ, і вже передбачав формування індивідуальної стратегії розвитку. При цьому підході повинна складатися діагностична карта-характеристика творчого розвитку кожного студента з визначенням його стратегії індивідуального розвитку.

Метод Н. Б. Язикової. Спрямований на «вирішення проблеми поєднання технічного та емоційно-художнього у вихованні студента-співака» [2, 165]. Структура методу складається з комплексу прийомів: «експресивної виразності», «художнього впливу», «живого виконання», «асоціативних зв'язків», переключення уваги», «моделювання сценічної ситуації», «психологічного тренінгу», «екзаменаційного тренінгу». Прийоми «прослуховування аудіо записів» та «Надай собі оцінку» спираються на використання техніки звукозапису» [14, 352 – 355], що на думку автора методу «надає можливість «підвищувати професійний рівень студентів, та порівнювати інтерпретації виконання пропонованого вокального твору різними вокалістами» [14, 352 - 355].

У зв'язку з поширенням інтересу і популяризацією старовинної музики (переважно часів Відродження), яка потребує прискіпливого стилістичного трактування, у вітчизняній вокальній педагогіці розробляються методи, які спрямовуються на відпрацювання багатьох елементів – від вокально-технічних прийомів – до трактування змісту старовинних творів. Серед викладачів, які працюють над цією проблематикою – Н. Кравченко. Вона є автором

комплексної системи підготовки співаків до виконання старовинної музики: «Система враховує роботу з голосом, вивчення і проведення аналізу історичних факторів та реконструкцію старовинних вокальних технік. Підготовка до виконання ренесансної музики здійснюється поетапно» [2, 165]. На першому етапі навчання усуваються затиски – фізичні і психологічні. «Далі проводиться робота над створенням «звукового образу», диханням і співацькою опорою та оволодінням технікою димінування» [2, 165]. Конкретизуються завдання самостійної роботи студента: «Самостійна робота студента спрямовується на дослідження музичних трактатів та історії і естетики епохи Відродження, прослуховування аудіо записів ренесансної музики та аналіз виконання» [2, 165].

Серед розроблених зарубіжних авторських методів, які поступово входять у вітчизняну педагогічну практику можна назвати «метод бельканто» Зої Коджоян, метод Сета Ріггса, метод К. Светтен, метод К.Фітч, метод Б. Меннінга, метод К. Темпліна.

1. «Метод Бельканто»: розроблений Зої Коджоян. Цей метод базується на італійській вокальній традиції Бельканто, що означає «красивий спів». Він акцентується на розвитку гнучкості голосу, дихання, контролю над фразуванням та використанням головного резонансу. Учні навчаються виробляти чистий та рівномірний звук, а також розвивати діапазон та розширювати вокальні можливості. Метод акцентує увагу на правильному диханні та енергетиці звуку.

2. Метод, розроблений Сетом Ріггсом (викладений у книзі і на диску), цей метод фокусується на використанні резонаторів тіла для покращення вокального звуку. На думку автора, цей метод підходить всім вокалістам, але співакам-початківцям рекомендує починати вчитися співу під контролем викладача.

Він використовує спеціальні фізичні вправи та техніки, щоб розширити резонанс і гнучкість голосового апарату. Метод, заснований на «Співі в мовній

позиції». Метод описаний в книзі «Як стати зіркою. Спів у мовній позиції». Спів у «мовній позиції» - це спів, коли гортань знаходиться в стабільному положенні. Він стверджує, що вокальний голос повинен базуватися на вихідній якості розмовного голосу. Під час виконання вправ, в першу чергу відпрацьовується координація.

3. Метод розроблений Катріно Светтен. Цей метод поєднує фізичні вправи з вивченням голосових резонаторів та активізації голосових м'язів. Він спрямований на покращення техніки, дихання, артикуляції та виразності.

4. Метод К. Фітч, розроблений Кеті Фітч. Цей метод акцентує увагу на роботі з емоційними аспектами виконавства. Він використовує техніки акторської майстерності та виразового спілкування для допомоги вокалістам збагатити виконавський досвід.

5. Метод Бретта Меннінга в збірці з 12 дисків «Повний успіх у співі». Автор пропонує комплекси різних вокальних вправ (початкових, базових і більш професійних) для роботи над голосом. Уроки розроблені з врахуванням рівня підготовки вокалістів – методика універсальна і розрахована як гна початківців, так і на більш підготовлених співаків. Автор багато уваги приділяє фізіології голосового апарату. Основою роботи над голосом, на думку автора є вірне формування голосних. Він рекомендує починати спів вправ на голосні «у», або «і». Кожна вправа підкріплюється коментарями-порадами. Також автор звертає прискіпливу увагу відчуттям під час співу – відчуттю свободи, позбавлення від мя'зових затисків. Співаки повинні контролювати своє тіло і слідкувати, щоб не виникало зайвої м'язової напруги.

6. Метод Кена Темпліна «Як співати краще, ніж будь-хто». Це аудіо-відео посібник з комплексом вправ для розвитку голосу. Вправи систематизовані окремо для жіночих і для чоловічих голосів. Також додані відеозаписи вправ для дихання. До кожної вправи автор додає коментар-роз'яснення – якою повинна бути співацька постава, основи вібратор, дихання, робота артикуляційного апарату). Для формування вокального звуку К. Темплін

рекомендує використовувати голосний «а» як базову. На думку автора, саме цей звук допомагає відчутти відкритість горла. Також в методиці прилілена велика увага дотриманню послідовності навчання. По-перше, спів повинен бути свідомим і базуватися на знанні теоретичної основи, потім він рекомендує переходити до роботи над вправами, постійно себе контролювати і переходити до відеоматеріалів.

Також К. Темплін приділяє значну увагу диханню. На його думку, правильним співочим диханням є діафрагмальний тип дихання.

Відносно положення гортані, автор вважає, що вона повинна перебувати в нейтральній позиції.

Метод К. Темліна також демонструє відео уроки з учнями. На цих записах можна відслідкувати типові помилки і недоліки співу, їх виправлення, тобто надається можливість вчитися на чужих помилках.

Більшість з досліджених інноваційних методів і методик є універсальними, їх елементи застосовуються в роботі над розвитком голосу співаками різної манери співу – і академічної і естрадної.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

За результатами проведеного аналізу сучасних методів в українській вокальній педагогіці, можна зробити такі висновки. Українська вокальна методика і педагогіка почала формуватись на початку ХХ століття з появою та розвитком спеціалізованих музичних навчальних закладів. Українська національна вокальна педагогічна та виконавська школа формувались на основі національних традицій народного співу і церковного співу, а також кращих традицій і європейських методик повідних вокальних шкіл.

В сучасній вокальній освіті спостерігається процес пошуку методів для покращення результатів навчання. Розробляються і впроваджуються авторські методики (Н. Гребенюк, Н. Кравченко, Н. Язикова, Л. Даренська). Для цього також запозичається і провідне з сучасних зарубіжних методик (К. Темплін, К. Светтен, С. Ріггс та ін.).

Тому в сучасній вокальній освіті традиційні методи часто комбінуються з іншими сучасними підходами для досягнення найкращих результатів у вокальному навчанні. Серед найбільш поширених методів - емпіричний, пояснювально - ілюстративний, бесіда, репродуктивний, дослідницький, евристичний, творчий, практичний, сольфеджіо (сольмізації), активізації сенсорно-слухових зв'язків, концентричний, розспівування, дихальні вправи, вокальна артикуляція, фонетичний, фразування і виразного виконання, демонстрації та обговорення аудіо та відео матеріалів, запам'ятовування звукового еталону, внутрішнього інтонування, мануальної орієнтації та пластичної підтримки, метод-програма індивідуального розвитку співака, метод поєднання технічного та емоційно-художнього у вихованні студента-співака, метод-система підготовки співака до виконання старовинної музики а також інші авторські методи відомих зарубіжних викладачів співу.

ВИСНОВКИ

На основі проведення дослідження можна зробити наступні висновки.

1. В результаті соціальних перетворень, змінюються завдання сучасної освіти. В педагогіці велика увага приділяється більш ефективним, новим методам навчання, викладання, виховання та організації самого освітнього процесу. Такі нововведення отримали назву «інновації». В іноземній педагогіці термін «інновація» використовується з 60 –х роках ХХ століття. В Україні набуває поширення наприкінці ХХ століття. Вивчення і впровадження інновацій в освіті сформувало нову галузь педагогічної науки – «педагогічну інноватику». В Україні створені умови для аналізу ефективності інновацій в освітньому процесі (М. В. Миськів).

2. Наукова проблематика традицій і інновацій та їх взаємодія достатньо повно висвітлені у багатьох наукових, методичних і філософських працях. Дослідженням традицій в мистецтві присвячені роботи філософів С. Айзенштадта, М. Вебера, Л. Когана І. Кона, М. Мангейма, Х. Ортега-і-Гассета, А. Тойнбі, Б. Єрасова, Ю. Лотмана. Дослідженням традицій у виконавському мистецтві та вокальній педагогіці присвячені праці І. Драч, О. Стахевича, Б. Гнидя, Л. Цуркан В. Антонюк, В. Ф. Іванова, Д.Свтушенко, М. Михайлова-Сидорова.

Інноваційні нововведення розробляються і впроваджуються викладачами О. Середою, О. Яременко, О. Рибачук, В. Горбуновим, О. Гаврилюк, а у вокальному мистецтві Н. Гребенюк, Л. Даренською, Н. Язиковою, Н. Кравченко.

3. В мистецтві взаємозв'язок традицій та інновацій забезпечує спадковість культурно-історичного досвіду, збереження і розвиток художньої культури в цілому.

У вокальній освіті традиції склалися протягом тривалого часу – кількох століть. Особливим у мистецтві академічного співу є спосіб наслідування традицій і досвіду. Це – існування вокальних шкіл (викладацьких і

виконавських), які в процесі історичного розвитку набули національного значення та акумулювали досвід багатьох поколінь, який ставав традицією. Визначення поняття «школа» в вокальному мистецтві вбирає в себе не тільки педагогічні, а і художньо-стилістичні традиції. Формування традицій національної української вокальної школи відбувалось на основі народного і церковного хорового співу.

Серед найбільш поширених традиційних методів - емпіричний, пояснювально - ілюстративний, бесіда, репродуктивний, дослідницький, евристичний, творчий, практичний, сольфеджіо (сольмізації), активізації сенсорно-слухових зв'язків, концентричний, розспівування, дихальні вправи, вокальна артикуляція, фонетичний, фразування і виразного виконання, демонстрації та обговорення аудіо та відео матеріалів (вже став традиційним), запам'ятовування звукового еталону, внутрішнього інтонування.

4. В сучасній вокальній освіті спостерігається процес пошуку методів для покращення результатів навчання. Розробляються і впроваджуються авторські методики (Н. Гребенюк, Н. Кравченко, Н. Язикова, Л. Даренська). Для цього також запозичається і провідне з сучасних зарубіжних методик (К. Темплін, К. Светтен, С. Ріггс та ін.). Серед описаних методів – метод мануальної орієнтації та пластичної підтримки, метод-програма індивідуального розвитку співака, метод поєднання технічного та емоційно-художнього у вихованні студента-співака, метод-система підготовки співака до виконання старовинної музики а також інші авторські методи відомих зарубіжних викладачів співу.

В сучасній вокальній освіті традиційні методи часто комбінуються з іншими сучасними підходами для досягнення найкращих результатів у вокальному навчанні.

5. Інноваційні методи пов'язані з особистістю викладача, який є автором і ініціатором поширення і впровадження інноваційного методу, або методики. Автором інноваційного пошуку виступає сучасний викладач. Свобода педагогічної творчості викладача підпорядковується його високій особистісній

відповідальності. Викладач в процесі педагогічної творчості повинен пам'ятати про особистісну відповідальність за результат запропонованих інновацій. Але нові погляди, підходи не завжди сприймаються позитивно оточуючими. В освіті не завжди одразу вдається подолати стереотипи мислення та усталені поняття. Суспільство іноді не готове сприймати нове і повинно бути відкритим для сприйняття прогресивного нового.

Нові методики часто пов'язують з іменами їх авторів (Н. Гребенюк, Н. Кравченко, Н. Язикова, Л. Даренська, К. Темплін, К. Светтен, С. Ріггс та ін.).

б. Інновації в освіті тісно пов'язані з традиціями. Саме традиції надають ту основу, підґрунтя, щоб було від чого відштовхнутись, та на чому будувати нове. Інноваційне як в суспільстві, так і в багатьох сферах життя, в тому числі і в освіті з часом або зникає, або стає надбанням соціуму. Те, що спочатку було новим, перетворюється на традиційне.

У результаті розгляду підходів до розуміння понять «традиція» та «інновація» було з'ясовано, що ці поняття відображають дві сторони єдиного процесу розвитку. Традиції та інновації виступають в діалектичній єдності. У вокальній освіті традиції склалися протягом тривалого часу – кількох століть. Історія академічного співу наводить приклади, коли інновації значно впливали на подальший розвиток як вокальної освіти так і на зміну вже усталених виконавських традицій (реформа Ж. Дюпре).

В сучасній вокальній освіті традиційні методи часто комбінуються з іншими сучасними підходами для досягнення найкращих результатів у вокальному навчанні.

В мистецтві взаємозв'язок традицій та інновацій забезпечує спадковість культурно-історичного досвіду, збереження і розвиток художньої культури в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Г. Традиції української вокальної школи : Микола Кондратюк : наукове дослідження : моногр. / В. Г. Антонюк ; НМАУ ім. П. І. Чайковського. – К.: Укр. ідея, 1998. – 148 с.
2. Бойко І. М. Застосування інноваційних технологій навчання в сучасній вокальній освіті / Бойко Ірина Миколаївна // Культурно-мистецька освіта як складова художнього простору. XXІ толіття: Зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., одеса, Київ, Варшава, 30 квітня 2014 р. – К. : НАККіМ, 2014. С. 164-165.
3. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва / Б. П. Гнидь. – К. : НМАУ, 1997. – 318 с.
4. Гребенюк Н. Є. Підготовка співака до вокально-виконавської діяльності (особистісно-орієнтований підхід) / Н. Є Гребенюк // Музичне мистецтво і культура : Науковий вісник Одеської державної музичної академії ім. А. В. Нежданової. – Вип. 1. – Одеса: «Астропринт», 200. С. 337 – 343.
5. Даренська Л. Пластика академічного вокалу / Л. Даренська // Науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського. – Вип. 26. – Кн. 9. – К., 2003. – С. 322-325.
6. Євтушенко Д. / Питання вокальної педагогіки / Д. Євтушенко, М. Михайлов – Сидоров. – К. : Мистецтво, 1963. – 339 с.
7. Колодуб І. С. Про народнопісенні традиції української вокальної школи / І. С. Колодуб. – К. : 1984. – 123 с.
8. Кравченко Н. Виховання навичок співу в ренесансному стилі / Наталія Кравченко // науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського. – Вип. 41. – Кн. 2 : Старовинна музика: сучасний погляд. – К., 2006. – С. 26 – 33.
9. Manning B. Complete Singing Success [Electronic resource]. Nashvill : SS, 2003/ - 12 CD (CD – ROM).
10. Петрушенко О. П. Словник з естетики / О. П. Петрушенко. – Львів. : Магнолія – 2006, 2009. – 353 с.
11. Tamplin K. How to Sing Better Than Ani-one Else [Electronic resource]. Los Angeles : КТҮА, 2013. – 9 CD (CD – ROM)

12. The Seth Riggs Vocal Studio. URL: <http://www.sethriggsvocalstudio.com/setriggs/theman.html>
13. Філософський словник – довідник /за ред. проф. І. Ф. Надольного. – К. : НАКККиМ, 2010. – 479 с.
14. Язикова Н. Б. О співвідношенні технічного і емоційно-художнього у вокальному виконавстві / Н. Б. Язикова // Музичне мистецтво і культура: науковий вісник Одеської державної музичної академії ім. А. В. Нежданової. – Вип. 1. – Одеса: Астропринт, 2000. – С. 350 – 356.
15. <https://lib.iitta.gov.ua/706607/1/Традиції%20укр.педагогіки.pdf> - С. Гончаренко, Ю. Мальований «Берегти і примножувати славні традиції української педагогіки».
16. <https://studfile.net/preview/9056109/>
17. <http://4mi-metod.blogspot.com/p/blog-page.html>
18. <https://yrok.pp.ua/serednya-osvta/6634-scho-ce-take-reproduktivniy-metod-reproduktivniy-metod-navchannya-prikladi.html>
19. <https://what.com.ua/doslidnickii-metod-navchannia/>